

ix. 4836 - 238 / 1936-37 - 1937. iii. 20. - bekeles - egyhangú
4934 - 336 / " " - " vi. 11. - börtöncsi - egyhangú
5092 - 58 / 1937-38 - " x. 15. - vegyes - ötsz. Uihint

Deceen, Hajdu m. 1915. xi. 28. ref.

Aratani áhítat: 253 / 1937-38. jlyz.

Rep. 1937. xi. 5.

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVAN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

248

1937 / 1038. szám.

Érk: 19... évi 1937 NOV. 14. n.

Előirat:

drb. melléklet. Utóirat:

Bizálathoz kiadatik:

Dr. Lovász Andor

„ Gyepiéri Ottó Béla

professzor megalunak.

Debrecen 1937. nov. 14.

[Handwritten signature]
e. i. dékán.

Elfogadom! Íé, értékes, olvasmányos munka!
Küsz.

[Handwritten signature]
Elfogadom. Íé }
K. Károly

JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ÉRTEKZÉS.

SZABADSÁG ÉS A MODERN DIKTATURÁK.

Beadja:

Ujhelyi Sándor
j. m.

A 2336

FORRÁSMUNKÁK.

1. Diehl Károly: Die Diktatur des Proletariats und das Rátesystem / Jéna 1920./
2. Engels Frigyes: A család, állam és magántulajdon eredete.
3. Eötvös József báró: A XIX.század uralkodó eszméi.
4. Dr.szepesváraljai Haendel Vilmos: Politika.
5. Hitler Adolf: Mein Kampf.
6. Kautsky Károly: A proletárság diktaturája. / Munkéskönyvtás II.kiadás./
7. Marx Károly-Engels Frigyes: Kommunista Kiáltvány.
8. Marx Károly: Folgárháboru Franciaországban.
9. Mauthner Vilmos: Der Bolschewismus.Voraussetzungen /Geschichte/ Theorie Zugleich Eine Unterzuchung Seines Verhältnisses Zum Marxizmus. / Berlin 1920./
10. Mihelics Vid: A szociális kérdés és a szocializmus. / II.kiadás.Budapest./
11. Mussolini: A Fasizmus alapelvei./Monti könyv-

tár Debrecen 1934./

12. Nagy Pál: A dialektikus Materializmus.

13. Ottlik László: Machiavelli és a Fűhrer elv.

/ Magyar szemle.1935.III./

14. Dr. Rugonfalvi Kiss István: Magyar megújulás.

/ Ujvetés. 1934. 4-5. sz.)

15. Dr. Tóth László: A németbirodalom jellegze-

tes jogszabályai./ Budapest,1937./

VÁZLAT.

I. Bevezetés.

II. A Demokrácia válsága.

III. Az egyenlőség gondolatát elvető diktatúrák.

1. Alapeszmék.

2. A fasiszmus.

3. A nemzeti szocializmus.

4. Összevetés. Kritika.

IV. A proletáriátus diktatúrája.

1. Alapeszmék.

2. A szociáldemokrácia felfogása.

3. Lenin elmélete.

4. Összevetés. Kritika.

V. Befejezés.

SZABADSÁG ÉS A MODERN DIKTATURÁK.

I.

Bevezetés.

Minden írásműnek, így egy doktori értekezésnek is, önmagáért, a benne foglalt belső érték szerint kell helytállnia. A bevezetésben előre bocsátott mentegetőzések nem pótolhatják a tartalmi fogyatékosságot.

Igy, ha tudom is, hogy egy doktori értekezés éppen azért, mert szükségképpen csak elindulás kezdeti szárny-próbálgatást jelenthet még messze áll a komoly tudományos munkásságtól, úgy gondolom még sem lehet a "tudományos felelősséget" a témával kapcsolatos nehézségekre való hivatkozással elhárítanom.

Sokkal inkább kell számot adnom arról a merészségről, amely egyrészt az objektív akadályok - történelmi távlat és megbízható forrásmunkák hiánya - és az ezeket súlyosbító szubjektív momentumok - fi-

atalkor és ennek következtében a kellő tudományos gyakorlat nélkülözése - ellenére is ennek a kérdésnek a vizsgálatára indított.

Mentségemül talán éppen az szolgálhat, hogy az ifjuság fogadja el legszívesebben azt a tételt, hogy minden tudománynak, de különösen a jogtudományoknak és fokozott mértékben a politikanak nyomon kell követni az élet által produkált fejlődést és az új jelenségeket is, a bennük megnyilvánuló törvényszerűségek feltérásával be kell vonni a tudományos vizsgálódás körébe.

Hogy a kérdés valóban aktuális, úgy gondolom felesleges bizonyítgatnom, hiszen az ezzel kapcsolatos világnézeti harcnak kulturális, politikai, gazdasági sőt fegyveres megnyilvánulásait napjainkban mindenki tapasztalhatja.

II.

A demokrácia válsága.

A demokrácia népuralmat jelent. Karakterisz-

tikus gondolat benne az egyenlőség. Emellett a nagy francia forradalom a szabadságot és testvériséget hangsúlyozta ki.

Az utóbbi csak az egyenlőség gondolatával érzelmi színezetű fokozott kiemelésé. / Ugyanigy emeli ki a fenti gondolatot a keresztyénség, amikor az egy atyától való származásra és a felebaráti szeretetre utal. /

Az előbbi viszont koronként változó fogalmi elemeket takaró kifejezés.

Bennünket most a francia forradalom hatása alatt álló XIX. század szabadság fogalma érdekel. El kell tekintenünk azonban a XIX. századi szabadság-eszme kialakulását determináló történelmi előzmények részletes ismertetésétől. Számunkra itt csak a végeredmény lényeges: ez a korszak az egyesnek az uralomban való részesevé, vagyis a szabadság pozitív oldala mellett kihangsúlyozza annak negatív oldalát is, vagyis az állami beavatkozástól mentes cselekvési-kört. Érthető ez, hiszen a francia for-

radalom az előtte uralkodó abszolútizmussal szemben reakcióként jelentkeznek.

De nem csak kihangsúlyozza, hanem olyan jogszabályokkal is körül-bástyazza, amelyek a "jogállam"-ról vallott általános felfogás szerint magát a jogteremtő és fenntartó államot is kötik. Hogy pedig ez a védelem ne lehessen virtualis, ennek tényleges garanciájaként a demokrácia gondolatának megfelelőleg a népszuverénitás eszméje lép fel.

Itt fedezhető fel az az elmentmondás, ami napjainkban a szabadság gondolatát és vele együtt a ráspülő polgári demokráciát valóságba juttatta és legalább is látszólag egész Európát két lehetőség közötti választás elé állította.

Ezt látta meg már éles szemmel báró Eötvös József "a XIX. század uralkodó eszméi"-ről írt művében, amelyikben kifejti, hogy: "Ha a szabadság helyébe a korlátlan népfelség elvét léptetvén az egyéni szabadság eszméjét félrevetettük, ha a korlátlan állam irányában az egyénnek egyetlen biz-

tosítékát az egyenlőségben keressük, akkor ennek valóssággá kell válnia./ 71.1./

/ Vagyis: / " Ha az összes nép gyakran ismételt választások által az állam kormányzatára valósgos befolyással bír, akkor - mint láttuk - ezen természetes tulsuly kikerülésére, mely a társadalmi és tulajdoni viszonyoknál fogva e választásoknál bizonyos osztályoknak jut, azon kell lenni, hogy a politikai egyenlőség a társadalmi és birtok egyenlőség által biztosittassék.

Ha ezt nem akarjuk és a politikai egyenlőség eszméjéhez ragaszkodva az egyéni birtokot, mely jelen polgariasodásunknak alapul szolgál meg-támadások ellen biztosítani kívánjuk, akkor csak egy eszköz marad fenn, ez abban áll: hogy a népfel-ség gyakorlata ne legyen folytonos, s a hatalom teljessége, mely jogilag az egyetemet illeti, egyszer s mindenkoron egyre, vagy többekre bizassék, kik a népfelséget a nép nevében gyakorolják."

Ime az ami Eötvös korában politikai jós-

lat volt, a mi korunkban már a megvalósult politikai rendszerek belső okait és rendeltetését megértető megállapítás lett, egyben természetes fundamentum divisiónist alkot további tárgyalásunk szempontjából.

Látjuk tehát bármelyik utra is lépjen rá e kettő közül egy nemzet, mindenik a diktatúrát vagyis az egyén szabadságának védtelenségét és háttérbe szorítását jelenti. Különbség közöttük csak abban van, hogy az egyik az egyenlőség elvét elveti a magántulajdon fentarthatása végett, míg a másik az utóbbi megdöntésével az előbbi totalis megvalósítást tűzte ki céljául.

A következők során ismertetni fogjuk előbb az egyenlőség elvét elvető fasiszmusnak és nemzetiszocializmusnak, később pedig az szocializmusnak / értve alatta a szocialdemokraciát és bolsevizmust / az egyén szabadságának kérdésében elfoglalt álláspontját.

III.

Az egyenlőség gondolatát elvető diktatúrák.

1. Alapeszmék.

Ha a fassizmusnak és nemzetiszocializmusnak közös alapvető tételeit vizsgáljuk, amelyekből érthetővé valik ezeknek a modern rendszereknek az egyéni szabadságot korlátozó magatartása, szükséges hogy még egyszer körvonalozzuk a diktatúrák keletkezését szükségszerűvé tevő alap-motívumot.

Ujra csak Eötvösnél találjuk ezt megfogalmazva.

"Lehetetlen - úgy mond - a kommunizmust elvben megtámadni anélkül, hogy egyszerre mind az állam intézmények alapelveit meg ne ingassuk, melyeket fennakarunk tartani és az államnak elvégre nem marad a veszélyes tanok ellenében egyéb óvszere, mint az anyagi erő." / XIX. század uralkodó eszméi I. 437. 1. /

Vagyis a liberalizmus azzal, hogy az egyenlőség gondolatát elfogadta, de annak tényleges / gazdasági / megvalósulását akadályozta letagadhatatlanul ellentmondásba keveredett. Azoknak a rendszereknek számára tehát, melyek az emberi fejlődés alap pillé-

rének tartják a magántulajdont, nem marad más hátra, mint leszámolni a megelőző korszak frazeológiajával: és kimondani nyíltan a tételt: az emberek nem egyenlők, és elvetni a többségi elven nyugvó népfelsség tanat. Ebből következik, hogy az állami szervek nem tartózkodhatnak felelősséggel a tömegnek, vagyis az alkotmányos kormányzat helyébe a diktatura lép.

Ami pedig ezzel vele jár az: hogy az egyén szabadság jogait nincsennek semmiféle garancia alá helyezve az állami hatalmat gyakorlókkal szemben és így tetszés szerint korlátozhatók.

2. A fassizmus.

Kisérjük végig ezt a gondolatmenetet a fassizmusban.

Mussolini, mint ebben a kérdésben a leginkább kompetens tényező írja le a következő szavakat " a fassizmus alapelvei" c.munkájában: " /A fassizmus/ hangsúlyozza az emberek megváltozhatatlan, termékeny és jótékony egyenlőtlenségét, amelyet nem lehet kiegyenlítani valamely gépies külső tény ál-

tal, amilyen például az általános szavazati jog./21.

o./

Éppen ezért elítéli a demokráciát - legalább is - annak mai formáját. Hivatkozik a " praefasziszta" Renanra, aki szerint " ... szellemi kezdeményezés semmiesetre sem történhetik az alacsony rendű demokrácia által, amelynek az eddigi jelek szerint minden magasabb rendű kultúra és minden magasabb rendű fegyelem kiirtására kell vezetnie." /id. Mussolini a fassizmus alapelvei 22.o./

" Konvencionális hazugság"-nak minősíti a demokráciában meglevő " egyenlősködés"-t és tiltakozik a "kollektív" felelőtlenség rendszerré válása ellen.

Sőt egy olyan hibát is szemére vet, amittől saját rendszere sem mentes: " a meghatározatlan boldogság és haladás meséjét."

Mindezeknek ellenére azonban nem veti el kategórikusan a demokráciát, mert a fassizmus így határozza meg: " szervezett, központosított, tekintélyelvű demokrácia."

Ez azonban nem szabad, hogy megtévesszen bennünket. Itt sokkal inkább politikai taktikai fogásáról van szó mint a teoretikus átgondolt kijelentéséről, mert hiszen nyilvánvaló, hogy a fogalmi eleveitől karakterisztikus vonásaitól / egyenlőség, többségi elv / megfosztott "demokrácia" sokkal inkább a felvilágosult abszolotizmusnak "mindent a népért, semmit a nép által" jelszavában kifejezett elgondolásához áll közel.

Hogy alakul, most már a diktatórikus kormányformával rendelkező fasiszta államban az egyén helyzete?

Hogy ezt a kérdést megvilágítsuk előbb szükséges tisztában lennünk a fasiszta állam fogalommal. Ez a fogalom a fent elmondottak derivátuma. Mivel a liberalizmussal és materializmussal szemben a fasiszmus alapeszméjét a "közérdek" és "idealizmus" jelentik, az állam mint a közérdeket kifejező legmagasabb "idea" jelenik meg.

Az állam abszolútum. Vele szemben minden más relativum. " Nem a nemzet hozza létre az államot írja Mussolini, hanem " ellenkezőleg a nemzet létrehozója az állam. A személyiség elmélet van ebben a kijelentésben tulságosan ki hangsulyozva. Különbözik mégis a liberalizmus állam elméletétől, mert bár az állam ennél is személyiségnek van elismerve ott még sem jelentkezik ugy mint minden korlátozástól mentes hatalom, hanem a jogállam konstrukciójának megfelelőleg saját maga által alkotott jogszabályoktól korlátozottan.

Ezzel szemben a fassizmus nem ismeri az állam hatalomnak ezt az önkötelezését. " Minden az államban, semmi az állam ellen, semmi az államon kívül ". Ebből a fogalmazásból kitűnik a mainapság sokat hangoztatott kritériuma a fassiszta államnak: a totalitás.

Nincs semmi, ami ne érdekelné, ne érintené

az államot, minden beletartozik, minden csak alkotó rész - így az egyén is.

Senkisémet vonhat magaköré bűvös kört, amelyet az állami hatalomnak respektálnia kellene. Így az egyéni szabadság csak pretárium, ami bármikor elvonható.

Ezt a gondolatot fogalmazza meg a "Duce" 1929 szeptember 14-én tartott beszédében: "Mi vagyunk az elsők, akik a liberális individualizmussal szemben azt állítottuk, hogy az egyén csak az államban és az állam szükségleteinek alárendelten létezik, s amint a kultúra lassan összetettebb formákat vesz fel, az egyén szabadsága szűkebbre szorul."

Ez az őszinte és valóságnak megfelelő nyilatkozat. Azonban a politikus hajlékonysága itt sem engedi meg, hogy a szabadságeszmét, amely küzdelmes múltja miatt, mint frázis még ma is nagy tömeg mozgató erő, a maga teljes egészében elvesse. Igyekszik

ugy feltüntetni a helyzetet, mintha nem az egyénnek szabadságjogainak való megfosztásáról, hanem csak a szabadság fogalom transformálásáról lenne szó.

Hiszen " a szabadság nem abszolút, mert az életben semmi sem abszolút. A szabadság nem jog, hanem kötelesség. Nem adomány, hanem vívmány, nem egyenlőség, hanem kiváltság." / beszéd március 24-én/.

Mind ezeknek alapján végül a következőkben összegezi álláspontját: " Ami államunkban az egyén nincs hijjával a szabadságnak, sőt minthogy az állam védelmezi, minthogy része az államnak, szabadabb, mint aki minden irányban védtelen.

Minden esetre erősen kétséges, hogy az így kiforgatott fogalom még szabadságnak nevezhető-e? Az állami védelem aligha vehető egyének szabadságával. Sőt éppen ez a védelem különösen a magántulajdonnak a védelme az, amiért az egyén szabadságá-

ról való lemondásával adózik.

Alátámasztja ezt a véleményünket Mussolini egymásik kijelentése is, merthiszem aligha képzelhető el szabadság olyan államban, amelyikben "ellenőrzés alatt tartják a politikai erőket, ellenőrzés alatt a gazdasági erőket, sőt ellenőrzés alatt az erkölcsi erőket is.

A tényleges helyzet tehát az, hogy Itáliában az egyén igazán hijjával van mind a politikai, mind az egyéni szabadságnak.

A fasiszta párton kívül nincs más párt, a korporációkon kívül nincs más társadalmi egyesülési lehetőség, a hivatalos sajtón kívül nincs más sajtó. Az állampolgárok szavazhatnak ugyan bizonyos időközönként, még pedig titkosan a rendszer helyessége felől igennel, vagy nemmel, de mert hiányzik az agitációs szabadság, az olasz népnek, az állam életének irányításában való ez a részvétele is illuzoriussá válik.

Ilyen körülmények mellett elkerülhetetlen az a megállapítás, hogy a fassizmus gondolat rendszerében a szabadság ideáját az állami totalitás eszméje váltotta fel.

3. Nemzeti szocializmus.

" A faj inkább érzés, mint valóság. Kilencvenöt százalékban érzés." Mussolini adja ezt a meghatározást egyik beszédében.

Jelentős ez a megállapítás azért, mert ebben érezhető a fassizmus és nemzeti szocializmus között a minden alapelvi azonosság mellett is meglevő különbség.

Utóbbi ugyanis nem az államban, hanem a fajban látja a közösség igazi kifejezőjét.

A faj és nem az állam áll ennek a rendszernek a középpontjában, mint öncél, amelynek az utóbbi éppen úgy eszközként van a szolgálatára rendelve, mint az egyén. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy

ennek a különbség tételnek problémánk szempontjából csak teoretikus jelentősége van. A praktikus következmény mind a kettőnél ugyanaz: az egyén alárendelése a köznek.

Mielőtt ezt összefoglalólag kimutatnánk, szükséges végig kísérnünk itt is azt a gondolat menetet, amely az emberi egyenlőtlenségnek proklamálása következtében a demokrácia tagadásán át az egyén szabadságát nullifikáló "vezéri elv"ben megtestesülő diktaturához vezet el.

"Az emberek nem egyenlők". Ez a fasiszmissal megegyező gondolat kimutatható Hitler rendszerében mindenütt, az elméleti és gyakorlati síkon egyaránt. Ha pedig nincs egyenlőség honorálni kell az emberi különbségeket. Az állami élet vezetését éppen ezért a "legjobb fejű egyénre kell bízni". A személyiségen és nem a többségen kell, hogy legyen a hangsúly. Vagyis el kell vetni a többségi elven felé-

pőlő demokráciát. El kell vetni, mert " a mai nyugati demokrácia a markszizmus előhírnöke". /Hitler:" Mein Kampf."/ De el kell vetni ettől függetlenül, azért is, mert benne a felelősség, gondolata sikkad el. Hiszen minden felelősség a személyhez van kötve és a tömegben elenyészik. Azonkívül pedig a demokráciában - mondja Hitler - " lassanként nem is annyira az alkotó és teremtő gondolatok és tervek megvalósításában látják a vezető államférfiak feladatát, hanem sokkal, inkább abban a művészetben, amellyel terveiknek nagyszerűségét a fejbőlintő Bálintokkal elhiteik, s e révén azok jóakarata hozzájárulását kikoldulják." / Hitler:"Mein Kampf."/

De vajjon az államférfiu kritériuma közé tartozik e a rábeszélő képesség éppen ugy, mint a nagyvonalu elvek és elhatározások keresztülvitelét biztosító tulajdonságok megléte." /U.o./

Igy a demokratikus gondolat a többségi elv

a vezéri eszme teljes tönkretételéhez vezet.

Éppen ezért helyébe olyan rendszert kell állítani, amelyik mentes ezektől, a hibáktól. Amelyikben tehát érvényesül a felelősség gondolata, viszont a nagy koncepciójú egyének még sem kell bajlódni a lomha és ostoba tömeggel. Ez a rendszer a vezéri elvben / Führerprinzip / boncolozik ki, amelyik egy embernek a "Führernek" abszolút uralmát jelenti, aki aztán csakugyan minden parlamenti kolonc nélkül indulhat meg nagy terveinek véghez vitelére, de mivel felelősséggel senkinek sem tartozik, tetszés szerint korlátozhatja az egyén szabadságát olyan mértékben, amilyen mértékben ő, mint a közösség képviselője józnak látja.

Mindezekhez pedig az erkölcsi erőt a faj gondolat misztikumából meríti. Nem törődik vele, ha " napjaink notórius nyápicainak generációja ez ellen feljajdul és a legszentebb emberi jogokba való

beavatkozásról siránkozik és panaszkodik" is, mert " csak egy legszentebb emberi jog van s ez egyben a legszentebb kötelesség is: arról gondoskodni, hogy a vér tiszta maradjon."

A vér mitchosza az amelyikkel szemben elveszti öncéluságát az állam, amely így csak az előbbi, mint célt szolgáló eszközzé degradálódik és ez a " Blut und Boden " mitchosz az, amelyik ahhoz a korszakhoz juttatta el, a németiséget: amelyikben az egyén sok mindentől " néma belátással lemond".

Hogy pedig ez nem csak az elméletben van így, hanem a gyakorlati életben is érvényesül arra legjobb bizonyítékot azok a jogszabályok alkotják, amelyek a Hitler regime óta keletkeztek.

Közszabadságról, politikai szabadságról természetesen szó sem lehet! Más pártnak mint az N. S.D.A.F.-nek a birodalom területén működni nem lehet, ezt mondja ki az 1933 március 24-iki törvény:

" Németországban az egyedüli politikai párt a nemzeti szocialista német munkás párt. Aki pedig korábbi pártot működésében fenntartani, vagy újat megalapítani igyekszik, három évig terjedhető fegyház büntetéssel büntetendő. / Id.Dr.Tóth László:"A németbirodalom jellegzetes jogszabályai"/21.o./

De emellett a " pártmonopólium " mellett mind a diktaturák annyira jellemző kritériuma mellett megtaláljuk a többi szabadségjogoknak mint: sajtószabadság, társulási szabadság, vallásszabadság korlátozását, általában olyan szabályokat, amelyek útján nem belső etikai, hanem külső jogi szankció szab gátat az egyénnek a közre való hatása, a közéletben való működése elé.

Igy például a "közirók törvénye" / 1933 október 4-én/ aszerint közügyekkel sajtó útján való foglalkozás~~sz~~ nincs mindenkinek a számára megengedve.

Az állampolgári egyenlőtlenség elvéből

következőleg ez bizonyos előfeltételekhez van kötve. / 24-ik életév, német állampolgárság, árja származás, megfelelő kiképzés. / De még ezeknek az előfeltételeknek megfelelő egyének sem irhatnak szabadon, hanem erre vonatkozólag bizonyos direktivák vannak megállapítva még pedig meglehetősen általános fogalmazásban. Például nem szabad olyat írni: "ami alkalmas arra, hogy a német nép elejét befelé, vagy kifelé csökkentse, a német közakaratot védelmi készséget, kulturát, gazdagságot vagy mások vallásos meggyőződését sértse stb. Igy az esetleges önkénynek rendkívül tágtere nyílik.

Vagyis ez a rendelkezés a sajtószabadságnak a magyar törvénybe való classikus megfogalmazásával: "gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti" diametrálisan ellentétben áll.

Lényegileg idetartozik az 1934 februárjában hozott film törvény, amelyik elrendelte az elő-

zetes cenzurát a filmeket illetőleg. Mint ahogy azonban ezt dr. Tóth László megjegyzi fentebb említett könyvében: ennek eredménye képpen a mozgósínházak műsorának nivója annyira csökkent, hogy az utóbbi rendelkezést hatályon kívül kellett helyezni és a birodalmi filmdramaturgnál eddig kötelező bemutatást fakultatívá tenni. Talán nem jelentős, de minden esetre figyelmeztető momentum az arravonatközöleg, hogy szabadság nélkül igen nehéz az emberi megnyilvánulásokat, legyen az akár művészi, akár politikai, akár gazdasági, megfelelő nivón tartani. Ennek ellenére az 1934 május 15-iki színházstörvény bár indokló részében helyesen tartalmazza azt a kitételt, hogy "nem kíván parancs uralmat létesíteni a művészetek terén" tényleg azonban mégis megvalósítja azt.

A színház létesítés engedélyhez van kötve és a politikai tendenciát magukban foglaló da-

raboknak összhangban kell állniok a jelenleg uralkodó rendszerrel.

" A vallásos ifjúsági egyesületek működését szabályozó rendelet" / 1935.julius 23./ pedig két tényre, a társulási és vallásszabadságra vet fényt. Abból, hogy a törvény eltiltja az ifjúsági vallásos alakulatoknak más téren való működését, ugy annyira, hogy még " közös kirándulást sem rendezhetnek" valamint kerülniök kell minden, az együvé tartozás külsőleg is kifejező jelvények viselését, következik ebből egyrészt az, hogy a harmadik birodalom nem jó szemmel nézi a vallásszabadságának a társulás eszméjében kifejeződő legmagasabb fokát, másrészt igyekszik mindent elkövetni arra vonatkozólag, hogy a tömeg a maga társulási vágyát kizárólag a monopol helyzetben levő pártban élhesse ki.

De hancsak a " nem szabad " és " nem lehet " tilalmával korlátozza a nemzeti szocialista

Állan az egyén szabadságát, hanem a mindenk felett álló faj érdekében positívumokat is megkövetel tőlük.

Mint legjelentősebbet kell itt megemlíteni a sterilizációt. Individualista világ szemlélet mellett az egyéni szabadságnak ilyen nyílt és félre ismerhetetlen megsértése hallatlanság számba megy. Csakis akkor érthetjük meg, ha a hitlerizmus alaptételét a fajvédelmet tartjuk szem előtt.

" Az örökletes betegségben szenvedők ivadékainak elhárítását célzó törvény talán a legpregnánsabb kifejezője az egyén helyzetének a harmadik birodalomban.

Egy doktori értekezés terjedelme nem alkalmas arra, hogy még több példát soraközzítsünk fel. Hiszen a levonható konklúzió ennyiből is világos: a nemzeitszocialista ideológiában a szabadság eszméjét a fajnak mindenkfele való helyezése váltotta fel.

4.-Összevetés.Kritika.

Összevetve a fassizmust és nemzetiszocializmust a következő megállapításokra jutunk: mind a kettő a különbség elvén épül fel. Elveti a demokráciát. Arisztokratikusnak ennek ellenére sem mondható.

Allamformát illetőleg talán legközelebb a cézárizmushoz állanak. Csakugyan megdöbbentő az a hasonlatosság, amire Ottlik László a Magyar Szemle hasábjain rámutat. A középkori Condottieretés a mai "Vezéreket" tényleg azonosnak lehet venni már t. i. "mutatis mutandis".

Egy "dult anarchikus" kprszakban a fedelem által szervezett páncélos hadseregnek / aminek segítségével aztán a legitim alkotmányosságban rejlő támasztó erők nélkül, pusztán egyéni képességeire utalva a hatalmat megszerzi/ tökéletesen megfelelő a modern diktátorok színes ingekben öltöztetett serege. És tényleg a mai diktátor is épp úgy, mint

Machiavelli "Principa" -je " egy missziós feladat inkarnációjának" tekinti magát. Hogy pedig ennek a feladatnak eleget tessen, nincsenek erkölcsi gátolásai, radikálisan fordul szemben az eddigi "halhatatlan elvekkel" , lelkiismeret fordulás nélkül teszi túl magát minden alkotmányon és töri szét az egyéni szabadság bűvös körét.

Ugyan ez a " machiavellizmus" mutatható ki abban, hogy ugyanakkor mikor parancs uralmat létesít nem elégszik meg akaratának szimpla keresztülvitelével, hanem igyekszik cselekvéseinek kiemelkedő háttéréül a nép belsejébe lelki igénylését is megnyerni. Ezt szolgálja az egyoldalú propaganda a látványos felvonulások, a nagy tömeggyűlések és a többi ilyen jellegű igénybe vehető eszköz.

Ez mutatható ki az egyén szabadságának problémájával kapcsolatban is. A diktatura megfosztotta az egyént szabadságjogaitól, de a diktatúrát igazolni törekvő ideológia igyekszik ezt a jogát

foaztást a nép részéről egy magasabb idea érdekében hozott önkéntes lemondásnak feltüntetni.

Ez így van mind a két diktatúrában. Különbség közöttük csak az áldozatot követelő cél megfogalmazásában felálható. Mussolini mint már azt fentebb láttuk az államot, Hitler pedig a fajt " fetiszálja." Ezzel a két eszmével illetve az ezek kifejezőjeként jelentkező senkinek felelősséggel nem tartozó diktátorral szemben kerül az egyén nemcsak alárendelt, de - meg kell állapítanunk - védtelen helyzetbe.

Ha azonban visszatérünk Böttvös megállapításához, akkor kimutatható, hogy a két rendszer közötti fenti különbség is csak látszólagos, mert mindkét idea egy rajtuk is túl lévő közös cél szolgálatára van rendelve. Ez pedig a magántulajdon elvi alapján álló társadalmi rend fenntartása. Ehhez volt szükséges a nincstelen tömegeknek politikai életre

gyakorolt befolyásának kiküszöbölése, a szabadságjogok megvonása útján. Hogy pedig ez mégis az egyén számára kevesebb "fájdalommal" járjon, ezért kellett, mint mindenek felett álló ideákat az államot, illetve a fajt az egyessel szemben oly magas piederstálra helyezni.

Ezt a tényt bizonyítja a két államférfi legutóbbi berlini találkozása is, amikor újra ismételtén és együttesen jelentették ki a bolsevizmus elleni küzdelem szükségességét.

Áttérve most már e rendszerek bírálataira mindenekelőtt előre kell bocsátanunk, hogy egyrészt a mind két világnézetben meglévő közös indokok a bolsevizmus megakadályozása, másrészt a demokráciának Mussolini, illetve Hitler által kimutatott tényleg meglévő egyes káros következményei, olyan szempontok, amelyek kétségtelenül bizonyos fokú mérséklésre kell, hogy intsék a kritizáló tol-

lat.

A szabadságjogok nyílt, vagy burkolt le-
tiprása mellett, azonban mégsem mehetünk el szótlá-
nul.

Ne vitatkozzunk itt most arról, hogy vajjon
összefér-e az emberi méltósággal a szabadság nélkü-
l való élet. Csupán egyetlenegy körülményre elég ha-
rámutatunk.

Hol volna a fassizmus és hol a nemzeti-
szocializmus, ha Olasz, illetve Németországban nem
lettek volna biztosítva a szabadságjogok ?

Hogy tartották volna meg a tömegeket
hitükben megerősítő grandiózus gyűléseket, hanem
lett volna gyűlékezési szabadság?

Hogy jelenhettek volna meg például a
" Völkischer Beobachter " ébrazgető cikkei, hanem
lett volna sajtószabadság?

Hogy szervezték volna meg a " vezérek "

pártjaikat, ha nem lett volna szervezkedési szabadság?

És egyáltalán hol állna ma például a német mozgalom, ha Hitlerre a fegyveres lázadás megkísérléséért nem honesta custódia vár, hanem olyan sors, mint amilyenben ő részvett az ellene támadó Röhmtől.

Mind ezekből úgy gondolom világosan kitűnik, hogy csak az egyének mozgási szabadságot biztosító demokráciában volt lehetséges, hogy Mussolini és Hitler nép tanítóból, illetve festő legényből népezéreké válhassanak.

És itt vetődik fel a rendszerek jövőjének a problémája. Mi biztosítja azt, hogy a mai óriásokat hasonló nagyságok fogják követni? A mai vezérek kemény politikai harcokban ismerteték magukat és szelktalóltak ki. Mi fogja pótolni a pártmonopóliumra berendezkedett államokban a harcpróbakövet?

Rendelkezhet e egy politikai igényeiről "leszoktatott" vagy azoknak magába fojtó nép, azzal a képességgel, hogy a maiak után újra megtalálja a neki való vezetőket?

A politika nem absztrakt tudomány. Felelőtlen jóslatokba nem bocsátkozhatunk. Itt csak valószínűségeket lehet felállítani. Ezek a valószínűségek azonban aligha lehetnek megnyugtatóak a fenti kérdéseket illetőleg a most tárgyalt diktatúrákkal.

IV. A proletáriátus diktatúrája.

I. - Alapszémék.

A fasiszmus és nemzetiszocializmus mint láttuk azon az alapelven épül fel, hogy az emberek nem egyenlők. Az egyenlőség gondolatának elvetése pedig a már fentebb kimutatottak szerint, azért volt szükséges, mert különben lehetetlen lett volna a magántulajdon elvi alapján megmaradni. Viszont az egyik legjelentősebb szabadságjognak, úgy ahogy való

megőrzése érdekében le kellett mondania az egyénnek a többi szabadságjogáról. Vagyis az eredmény diktatura lett. De hogy a szabadságjogok megőrzése nem sikerülhet az emberiség számára akkor sem, ha a másik utra az egyenlőség teljessé tételének útjára lép, azt a következőkben fogjuk látni.

Az a mozgalom amelyik a teljes vagyis a gazdasági téren is érvényesülő egyenlőség gondolatát tűzte ki céljává: a markszista szocializmus. Ennek a mozgalomnak a létrehívója annak az ellentétnek a kiküszöbölésére irányuló vágy volt, ami a hangoztatott egyenlőség és a tényleges vagyoni egyenlőtlenség között femáll. Vagyis ugyanaz, ami a fassizmust és hitlerizmust létrehívta, a " polgári képmutatás" ellen. Csakhogy míg az utóbbiak úgy küszöbölik ki az ellentétet, hogy elvetik a grazeológiát, addig a szocializmus a hangoztatott elvek valóságá tételével akarja elérni ugyanezt.

Legjobban dokumentálja ezt Engelsnek a szocializmus Marx melléti legnagyobb teoretikusának " Anti-Dühring " című művében olvasható mondat: " A proletárok szaván fogják a burgeoisieát: az egyenlőségnek nemcsak látszólagosnak, nem csak az állami élet területén elismertnek, hanem valóságosnak társadalmi gazdasági téren is érvényesülnök kell lennie!"

Mikor érhető ez el ? Akkor, ha minden elnyomásnak kútfeje a magántulajdon megszűnik. Ez a megszűnés biztosan bekövetkezik - tanítja tovább a marxizmus - mert a termelő eszközök feljelődésével átalakul az egész termelés, ennek következtében a fennálló tulajdon viszonyok a fejlődés bilincseivé válnak, amelyeket szét kell törni. Mindez az ember akaratától függetlenül történik. De azért az ember mégsem tétlen szemlélője a történelemnek. Az " új világ " igaz, hogy magától születik, de az ember számára marad a feladat, ahogy Marx kifejezi: Die Ge-

burtswehen zu mildern, enyhíteni a szülési fájdalmakat. Melyik az a réteg, amelyik ezt a történelmi "bábáskodó szerepet betöltheti? Az amelyik a "Kommunista Kiáltvány" szavai szerint: "láncain kívül nem vehet egyebet, cserébe nyerhet egy világot": vagyis a kisemmizett, kizsákmányolt proletáriátus.

Mi lesz az az átmeneti forma, amelyik átvezet a kapitalizmusból szerintük az emberi elnyomatás korszakába a szocializmusba, a tökéletes egyenlőség korába? Marx egyik 1875 májusában írt levele adja meg rá a feleletet. "A kapitalista és kommunista társadalom között van az egyiknek a másikba való forradalmi átalakulása. Ez is egy politikai átmeneti korszaknak felel meg, amelynek államformája nem lehet már, mint a proletáriátus forradalmi diktatúrája."

Marx azonban nem mutatott rá kellő világossággal arra, hogy milyen is lesz tulajdonképpen

ez a diktatura? Így miután a mester aki a szocialista irodalomban olyan tekintélynek számít, mint amilyen volt a középkori tudós előtt Aristoteles nyitva hagyta bizonyos fokig a kérdést, vita indult meg meguk között a szocialisták között is arról az "átmeneti formáról".

Két álláspont alakult ki az egyik a II.internacionálé álláspontja a szocialdemokrácia, másik a harmadik internacionálé elvi határozatait kifejező bolsevizmus, amelyiknek legkimagaslóbb alakja az orosz forradalom megteremtője Lenin.

A következőkben ezt a két álláspontot fogjuk megvizsgálni.

2.-Szocialdemokrácia felfogása.

Legvilágosabb megfogalmazója a szocialdemokrácia álláspontjának a német Kautsky. Szerinte meg kell különböztetni a diktaturát, mint állapotot a diktaturától, mint kormányformától. Mikor

Marx a proletáriátus diktaturájáról beszél az előbbi érti alatta, ami éppen a demokráciának, mint a tökéletesen kiépített kormányformának következménye.

Állításának támogatására Kautsky Marx " Polgárháboru Franciaországban " című művére hivatkozik, amelyben utóbbi a proletáriátus diktaturája mintájaként a párisi kommunt tünteti fel. Ez azonban egyáltalában nem jelentette a demokráciának, mint kormányformának a megszűnését, merthiszen ez éppen az általános választójog révén jött létre. A kommün írja Marx " az általános szavazójog alapján Paris különböző kerületeiben választott városi képviselőkből alakult".

Igy tehát állapítja meg Kautsky Marxra nem hivatkozhatnak azok, akik a diktatura mellett szólnak sikra, Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy Kautsky demokráciája saját megjelölése szerint csak eszköz arra, hogy a proletáriátus ezen keresztül a diktaturának, mint társadalmi állapotnak a stádiumába

eljusson és így a Marxi programot a szocializálást a magántulajdon megszüntetését végrehajtsa.

Vagyis bármennyire hangsúlyozza Kautsky a szabadságjogok jelentőségét végeredményben demokráciája mégis az egyik igen jelentős szabadságjog a tulajdonszabadságának megszűnéséhez vezet. Általában véve a szocialista társadalom, ha, a fassizmushoz, illetve hitlerizmushoz hasonlóan nem is veti el a szabadság gondolatát végeredményben mégis olyan nagyfokú változtatásokat eszközöl, rajta, hogy az már aligha tekinthető szabadságnak.

Ugyanaz a közösségben való feloldadása jelszava szerepel ebben a mozgalomban, mint a fentebb tárgyalt két diktatúrában láttuk.

Csakhogy itt nem valami misztikus eszme érdekében tartják szükségesnek az egyéni szabadság korlátozását, hanem ez az egyenlőség elvének radikális megvalósítása folytán automatikusan következik be.

Társadalmi törvényszerűség ez - hirdetik - és az az igazán szabad ember, aki felismeri a törvényeket és ezeknek megfelelőleg él és cselekszik. Az egyén jelentősége ezzel nem vész el, sőt fokozódik éppen úgy, ahogy a csavar, csak mint a gép alkotórésze nyeri el igazi jelentőségét, az egyén is, mint az össz emberiségnek része fejtheti ki teljesebb önmagát. A szocializmus hirdetői szerint nem megölni akarja az ember énjét, hanem fajtáján belül a fajta erővel megkarja sokszorozni a fajta általános hasznára és dicsőségére.

Mindez még úgy, ahogy elfogadható, mert nem áll ellentétben a szocialdemokrácia teóriájával.

3.-Lenin elmélete.

A szocialdemokrácia tanításával szemben Lenin azt vitatja, hogy a diktatúrát Marx nemcsak mint társadalmi állapotot, hanem mint kormányformát is odaállította a proletáriátus elé, mint megvalósítandót.

Szerinte csak akkor valósíthatja meg a munkás osztály a maga történelmi hivatását, ha a demokráciával, mint polgári csökevénygel felszámol.

Nem az állami hatalom meghódítása a cél, mint ahogy ezt az általa opportunistának bélyegzett Kautsky állítja, hanem annak szétrombolása. Következik ez abból a Marxi tételből, amit azután Engels fejtett ki részletesebben "a család, magántulajdon és állam eredete" című munkájában, hogy az állam semmi egyéb, mint a kizsákmányoló osztályoknak a szerve - eine Untedrückungsmaschinerie. Ennek megsemmisítése pedig nem megy másképpen csak úgy, ha a kapitalistákat és azok támaszait a bürokráciát és állandó hadsereget megtörik. Ez a megtörés pedig fentieknek minden szabadságjogból való kiszorítása útján következik be.

Tehát a Lenini bolsevizmusban a szabadságjogoknak kettős megszorítását látjuk. Az egyik a volt uralkodó osztály ellen ható diktatura, mint kormány-

forma, a másik magát a proletáriátust is korlátozó diktatura, mint társadalmi állapot.

4.-Összevetés. Kritika.

Amint láttuk tehát a két álláspont a végcél illetőleg tulajdonképpen teljesen megegyezik. Differencia csak a közbeső. ut és az eszközök tekintetében van közöttük. Ha a diktaturát, mint kormányformát a bolsevizmusban csak átmenetinek tekintjük és próbáljuk elképzelni a kommunizmust stabilizálódott formájában, akkor mindkét irányzatnak az egyéni szabadság problémájával kapcsolatos közös álláspontját a következőkben határozhatjuk meg.

Egyén és közület közül a magasabb rendű feltétlenül a közület. Az egyén csak mint annak alkotórésze érthető meg. Éppen ezért, mivel a cél az össz emberi társadalomnak harmónikus és zavartalan egzisztálása, az egyén szabadságának a száz százalékosan megvalósított egyenlőség gondolatának következtében automatikusan korlátozódnia kell. Ezáltal azonban

az egyén nem lesz kevésbé szabadabb, mert a szocialista nevelés ahogy Marx elnevezi a szemléltető oktatás következtében az embereknek eddig az egyéni önzésből kiinduló szabadság fogalma transformálódni fog, helyébe az emberi szolidaritás gondolata lép, így a korlátozás nem lesz kényszerű, hanem az egyes saját belátásán alapuló önkorlátozás. Vagyis az embereknek a szabadságról alkotott fogalma harmóniába fog állni létükkel, nem lesz hiányérzetük, szabadoknak fogják érezni magukat, tehát tényleg azok is lesznek. A marxizmus szabadság fogalmának kritikájára térve át talán felesleges is kimutatnunk, hogy mennyire ellentétben áll ez a rendszer a keresztyén etikával. És ez az ami a proletáriátus diktaturáját erkölcsi súly szempontjából a másik két diktatura mögé helyezi. Mert ezeknél a diktatura, mint a keresztyénség, és a nemzeti társadalom megmentésének az adott körülmények között egyetlen módja, ha el nem is fogadható legalább is megérthető.

V.

Befejezés.

Mindent összegezve meg kell állapítanunk, hogy ma Európában mintegy a szélsőséges individualizmusra következő reakció képpen erősen éért hódít a kollektívizmus. Érthetővé teszi ezt a nehéz szocialis helyzet is, aminek a sulya alatt az emberek inkább hajlandók lemondani szabadságjogaikról és hajlandók magukat alávetni egy diktaturának, ha úgy gondolják, hogy az megélhetésüket biztosítja.

Kérdés azonban, meddig tűri a homo peccator a homo oeconomicussal szembeni alárendelt helyzetét?

Egy kétségtelen a parancsuralom nem lehet ideál a gondolkodó ember előtt. Ha a kényszerű helyzet következtében az ember igés kénytelen megelégedni a szabadság eszméje helyett bizonyos más lelkesítő surrogátumokkal, végeredményben a viszonyok

konsolidálódása után vissza kell térni az egyéni szabadságnak.

A jelek erre engednek is következtetni. Hiszen, ha Mussolininek arra a kitételére gondolunk; hogy: "más a béke idők szabadsága és más a háboru szabadsága " nyilvánvaló következtetési alapot találunk fenti tételünk helyességét illetőleg.

Vissza kell térni az egyéni szabadságnak, mert ez nem áll ellentétben más nagy gondolatokkal, emberi szolidaritással és a nemzeti érzéssel. Sőt ezek teljes kifejtésére és átélésére csak igazán szabad emberek lehetnek képesek.

Ezt a gondolatot fejezi ki az egyik magyar szociológus, amikor azt írja: " semmiféle zsarnokság, mégha szociális jellegű is nem kárpótíthat a szabadság elvesztéséért." Olyan társadalmat, amelyben nincs szabadság csak angyalok, vagy állatok bírhatnak ki. Az ember semmiképpen.

nyilvánvaló

13/62/1953